

Świętosławski, Wojciech

Zmarli członkowie : Ś. p. Jan Wiktor Zawidzki (1866-1928) [nekrolog]

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 22, 120-123

1929

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ś. p. Jan Wiktor Zawidzki.

(1866 — 1928)

Dn. 14 września 1928 r. zmarł w drodze z Zakopanego do Warszawy Profesor Dr. Jan Wiktor Tomasz Zawidzki, jeden z najwybitniejszych przedstawicieli nauki Polskiej w okresie przedwojennym oraz jeden z najwybitniejszych jej organizatorów, propagatorów i orędowników w okresie organizacji nauki i szkolnictwa wyższego w pierwszym dziesięcioleciu odrodzonej Polski.

Krótki życiorys Zawidzkiego wskazuje, że przechodził On martyrologję dość typową pracownika naukowego polaka, nieposiadającego własnego kraju, któryby opieką naukę otaczał i pracę twórczą uczonych popierał.

Walka z ciężkimi warunkami materialnymi, konieczność pracowania przez dłuższy okres czasu u obcych i wśród obcych, brak perspektywy należytego wyzyskania swych zdolności — te typowe cechy życiorysu każdego niemal pracownika naukowego polaka z okresu zaborów — znamionują etapy działalności i pracy pierwszych lat dwudziestu zmarłego Profesora. Oto krótka Jego biografja.

Urodzony w d. 20.XII.1866 r. we wsi Włuki ziemi Płockiej ś. p. Zawidzki kończy szkołę realną w Warszawie, po krótkim pobycie w Petersburgu wstępuje na Politechnikę Ryską i kończy wydział chemiczny w r. 1895. Następnie udaje się do Lipska do pracowni Wilhelma Ostwalda i wykonywa piękną pracę doktorską na temat prężności par mieszanin ciekłych dwuskładnikowych. Wyniki badań oraz opracowanie teoretyczne pomiarów sprawiają, że nazwisko autora cytowane jest od tej chwili we wszystkich podręcznikach chemji fizycznej. Uzyskawszy w r. 1900 doktorat filozofji Uniwersytetu Lipskiego, Zawidzki wraca do Rygi, powołany do Politechniki na asystenturę. Obowiązki asystenta spełnia tam przez lat 7, przeważnie u prof. P. Waldena, z którym

utrzymuje przyjazne stosunki do końca swego życia. Powołany w r. 1907 na katedrę chemji ogólnej do Akademji Rolniczej w Dublanach pozostaje tam nietylko do chwili wybuchu wojny, lecz także w czasie najcięższym okupacji rosyjskiej i ciężkiej likwidacji tej okupacji przez rządy austriackie. W tym to okresie zostaje Zawidzki wraz z innymi uwięziony wskutek podejrzeń Austrii o sympatje dla strony przeciwnej. Uwolniony, przyjeżdża niebawem na krótki pobyt do Krakowa, gdzie powołany był na katedrę chemji nieorganicznej i fizycznej w r. 1917. Jednakże w tymże roku zjeżdża do Warszawy, gdzie całą duszą oddaje się sprawie organizacji szkolnictwa wyższego i pracy nad rozwojem nauki polskiej.

Wytrawny znawca życia akademickiego i jego tradycyj, wielki miłośnik wiedzy odgrywa, wybitną rolę w ustalaniu pierwszego, składu profesorskiego, Uczelni Akademickich początkowo w Warszawie, gdzie w latach 1917-1919/20 był rektorem Politechniki, następnie w Poznaniu i Wilnie. Pełniąc z kolei urząd Dyrektora Departamentu Nauki i Szkół Wyższych, oraz Kierownika Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, przyczynia się nie jednym zarządzeniem do rozwoju szkolnictwa wyższego.

W dziedzinie organizacji towarzystw naukowych Zawidzki położył wielkie zasługi, pobudzając do życia, lub współdziałając powstawaniu takich instytucyj, jak Akademia Nauk Technicznych, Polskie Towarzystwo Chemiczne i t. p. Niejedna z tych instytucyj zawdzięcza swój statut prof. Zawidzkiemu.

Wybitne zasługi Zawidzkiego na polu nauki polskiej ocenione zostały w kraju przez wybór na członka-korespondenta w r. 1918, a na członka czynnego już w r. 1920 przez Polską Akademię Umiejętności. Towarzystwo Naukowe Warszawskie wybrało Go na swego członka w r. 1918. W r. 1922 pełnił On w tem Towarzystwie obowiązki członka Zarządu. Zawidzki był również członkiem szeregu towarzystw naukowych zagranicznych. Przez szereg lat referował chemiczne prace polskie w sprawozdawczym organie niemieckim „Chemisches Zentralblatt”.

Rząd Polski ocenił również działalność naukową i społeczną Zawidzkiego, odznaczając Go Krzyżem Komandorskim orderu „Polonia Restituta”.

Na polu pracy twórczej prof. Zawidzki rozwinął swą dzia-

łałność głównie w dwóch kierunkach: badań nad prężnościami par układów dwuskładnikowych oraz badań kinetycznych nad prędkościami reakcyj chemicznych. Zamiłowany w wyczerpujących studjach nad historją rozwoju chemji i nauki wogóle, Zawidzki nie umiał pracować doświadczalnie inaczej, jak po uprzednim gruntownem przepracowaniu całego materiału z zakresu badań swych poprzedników, dlatego też rozwiązania, dawane przez Niego, posiadały zawsze charakter trwałego i istotnego dorobku naukowego. Już w pracy doktorskiej Zawidzki dał metodę własną badania składu par, utworzonych nad mieszaniną dwu cieczy i po raz pierwszy dał wyczerpujący materiał, ilustrujący przebieg krzywych cząstkowych prężności par. Badania Zawidzkiego ugruntowały w tej dziedzinie poglądy, wypowiedane uprzednio przez D. Konowalowa, Margules'a i Duhem'a.

Drugą dziedziną, w której Zawidzki rozwinął bardzo żywą i płodną działalność, była dziedzina kinetyki chemicznej. Oprócz szeregu kapitalnych prac doświadczalnych, mających przede wszystkim na celu opracowanie metodyki badań kinetycznych, Zawidzki dał podstawową analizę przebiegu reakcyj chemicznych, tłumacząc zapomocą wpływów autokatalitycznych reakcje, przebiegające wbrów założeniom kinetyki klasycznej. Na podstawie tej analizy Zawidzki dowiódł, że rząd równania różniczkowego, odtwarzającego przebieg danej reakcji chemicznej, zmienić się może zasadniczo w zależności od tego, czy reakcję przyspiesza lub tamuje produkt lub substrat reakcji badanej.

Przekształcając oś stężeń i wprowadzając t. zw. stężenie ułankowe, Zawidzki pierwszy wykazał, w jaki sposób wyzyskać można to przekształcenie celem wykrywania postaci równania różniczkowego, odtwarzającego najlepiej przebieg kinetyczny przemiany chemicznej. Pod koniec swego życia prof. Zawidzki wprowadził do równań kinetycznych nowe przekształcenie osi czasów, wykazując na dwóch konkretnych przykładach zalety tego przekształcenia. Śmierć przerwała jednakże tę pracę w połowie, nie dając możności wyciągnięcia wszystkich konsekwencyj, płynących z tego nowego postępu w dziedzinie kinetyki chemicznej.

Pionierskimi były również badania Zawidzkiego nad własnościami t. zw. elektrolitów amfoterycznych, aczkolwiek w tej dziedzinie zmarły ograniczył się tylko do ogłoszenia swych po-

miarów nad przewodnictwem kakodylu w formie kwasowej i zasadowej.

Zawidzki pozostawił po sobie bogatą spuściznę w postaci rękopisów. Wkrótce światło dzienne ujrzy kapitalny Jego podręcznik „Chemja nieorganiczna”, do druku przygotowana jest „Kinetyka chemiczna”, oraz „Album krzywych przebiegu typowych reakcyj chemicznych”.

Zamiłowany bibliofil, Zawidzki zgromadził bogatą bibliotekę, zawierającą wiele „białych kruków”, oraz szereg cennych rękopisów i autografów. Większość tego księgozbioru zmarły zapisał jako dar Bibliotece Narodowej, pozostawiając synowi możliwość wręczenia tego daru w czasie, jaki uzna dla siebie za odpowiedni.

Zawidzki od lat wielu gromadził materiały do bibliografji chemików polskich. Niektóre przyczynki zostały ogłoszone drukiem za Jego życia.

W krótkiej tej notatce biograficznej niepodobna ująć i przedstawić całokształtu wszechstronnej działalności Zawidzkiego, jako wybitnego uczonego i działacza społecznego. Niepodobna też wymienić tu wszystkich instytucyj, w których zmarły pracował, lub do których rozwoju się znacznie przyczynił. Zaznaczyć jednak należy, że poza tą szeroką działalnością na różnych polach, Zawidzki zdziałał niezmiernie wiele przez wpływ osobisty na wszystkich tych, którzy się z Nim bezpośrednio stykali. Każdy, kto chciał, znajdował w Nim bądź to sumiennego, często surowego, a zawsze szczerego i otwartego krytyka, bądź też doradcę lub światłego przewodnika i nauczyciela.

W dziejach odrodzenia Polski postać Zawidzkiego pozostała po sobie ślad trwały.

Historja tego okresu nazwiska Jego nie zapomni. Żywi zaś Jego uczniowie, koledzy i przyjaciele z dniem każdym głębiej odczuwać będą, że zmarły żyje w nich i działa przez nich dalej ku pożytkowi i dobru ogólnemu.

Wojciech Świętosławski.
